

Cumhuriyet Gazetesi

20 Mayıs 2021 Perşembe

PROF. DR. ALİ RIZA ÇINAR

MEF ÜNİVERSİTESİ CEZA VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU ABD ÖĞRETİM ÜYESİ

Olaylar Ve Görüşler : İstanbul Sözleşmesi

İlk imzayı Türkiye'nin attığı ve 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe giren “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi” sözleşmesi, diğer adıyla “İstanbul Sözleşmesi”, kadına yönelik şiddeti önlemede ülkemiz adına yeni bir sürecin kapılarını açmıştır. Türkiye, Avrupa Konseyi İstanbul Sözleşmesi’ni imzalayan ve onaylayan ilk ülke olmuştur.

İstanbul Sözleşmesi, uluslararası hukukta kadına yönelik şiddet ve ev/aile içi şiddet konusunda yaptırım gücü olan, bağlayıcı, bağımsız bir denetim sistemi kurulmasına yer verilen ve şiddetin kadın erkek eşitsizliğinin bir sonucu olduğunun vurgulandığı ilk sözleşme niteliği taşımaktadır.

Sözleşme’nin temel amacı giriş bölümünde, kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddetten arınmış bir Avrupa yaratılması olarak belirtilmektedir. Sözleşme’ye göre özellikle kadına yönelik şiddet, insan hakkı ihlali ve ayrımcılık türüdür.

I. İSTANBUL SÖZLEŞMESİ’NDE TEMEL ALINAN ULUSLARARASI BELGE VE SÖZLEŞMELER

İstanbul Sözleşmesi düzenlenirken, bu konuda şimdiye kadar yapılmış olan daha önceki hangi uluslararası belge ve sözleşmelerin gözetildiği Sözleşme’nin giriş bölümünde özellikle belirtilmiştir[1].

Avrupa Konseyi üye devletleri ve sözleşmeye imza koyan diğer devletler,

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (ETS No. 5, 1950) ve ek Protokolleri, Avrupa Sosyal Bildirgesi (Şartı) (ETS No. 35, 1961, 1996’da gözden geçirildi, ETS No. 163), İnsan Ticaretine Karşı Avrupa Konseyi Sözleşmesi (CETS No. 197, 2005) ve Çocukların Cinsel Suiistimale ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’ni (CETS No. 201, 2007) gözetmişlerdir.

Ayrıca, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin Avrupa Konseyi üye devletlerine gönderdiği bazı tavsiye kararlarını anımsatarak, kadına yönelik şiddet konusunda önemli standartlar oluşturan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin giderek genişleyen içtihat hukukunun göz önünde bulundurulması benimsenmiştir.

Yine, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (1966), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (1966), Kadına Karşı Her Türlü Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (“CEDAW”, 1979), Çocuk Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (1989) ve İhtiyari Protokolleri (2000) ve özellikle Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Anlaşması (2002) göz önüne alınmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 9 Haziran 2009 tarihinde verdiği Opuz-Türkiye kararının da İstanbul Sözleşmesi'nin hazırlanmasına neden olan önemli bir karar olduğu öğretilmektedir. Karara göre bu davada, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) yaşam hakkı, işkence ve kötü muamele yasağı ve ayrımcılık yasağı konusundaki maddeleri ihlal edilmiştir[3].

II. İSTANBUL SÖZLEŞMESİ'NİN YAPILIŞ EVRESİ, AMACI, KAPSAMI VE TARAF DEVLETLER İÇİN ÖNGÖRDÜĞÜ YÜKÜMLÜLÜKLER

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komitesi'nin çalışmaları ve imza kampanyaları sonrasında "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev/Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi" (İstanbul Sözleşmesi) oluşturulmuştur.

Türkiye'nin başkanlığını yaptığı dönemde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, "Kadına Yönelik Şiddet ve Ev/Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi"ni 7 Nisan 2011'de Strazburg'da onayladı. Müzakereleri yaklaşık üç yıl süren sözleşme, bu konuda Avrupa'daki en önemli hukuki düzenleme olarak kabul edilmektedir.

"Kadına Yönelik Şiddet ve Ev/Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi" (CAHVIO), Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından onaylandıktan sonra 10-11 Mayıs 2011'de İstanbul'da düzenlenen 121. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi toplantısında imzaya açılmıştır.

Kadınlara Yönelik Şiddet, Ev/Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzaya açılmış olması nedeniyle İstanbul Sözleşmesi olarak anılmaktadır.

Sözleşmenin en güçlü destekçilerinden biri olan ve yazım sürecinde de katkıda bulunan Türkiye, Avrupa Konseyi İstanbul Sözleşmesi'ni imzalayan ve onaylayan ilk ülke olmuştur.

İstanbul'da 11 Mayıs 2011 tarihinde imzalanan "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev/Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi"nin onaylanması 6251 sayılı Yasa ile TBMM tarafından 24.11.2011 tarihinde uygun bulunmuştur.[4]

Türkiye, kadın örgütlerinin de çabalarıyla Sözleşme'yi çekincesiz şekilde imzaladı ve onayladı.

İlk olarak Türkiye'nin imzaladığı ve onayladığı Avrupa Konseyi İstanbul Sözleşmesi 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girdi.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Sözleşme'nin temel amacı giriş bölümünde, kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddetten arınmış bir Avrupa yaratılması olarak belirtilmektedir. Sözleşme bu amaçla toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ile kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması arasında sağlam bir bağlantı kurmaktadır.

İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddetin, kadın erkek eşitsizliğinin bir sonucu olduğunun vurgulandığı, ilk sözleşme niteliği taşımaktadır[5].

Ayrıca, İstanbul Sözleşmesi'ne, kadına yönelik şiddet konusunda Avrupa'daki ilk ve tek bağlayıcı hukuki metin diyebiliriz.

Sözleşme, kamusal ya da özel alanda kadına yönelik şiddeti bir "insan hakkı ihlali" ve "kadına yönelik ayrımcılık türü" olarak tanımlıyor. "Ev içi şiddet" ise Sözleşme'de, "ev içinde fiziki, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddetle ilgili tüm eylemler" olarak tanımlanıyor. Sözleşme, taraf devletlerin, kadın-erkek eşitliği, kadına yönelik şiddet ve karşılıklı saygı konularını her düzeyde eğitim programına eklemelerini şart koşuyor. Sözleşme'de kadınların şiddete maruz kalmadan ve şiddet mağduru olduktan sonra korunmasıyla ilgili düzenlemeler de yer alıyor. Sözleşme, şiddet mağdurlarına ücretsiz hukuksal destek sağlanmasını öngörüyor, ayrıca, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ile ilişkili iltica talepleri ve geri göndermeme ilkesi konusunda güvenceler getiriyor. Ayrıca, Sözleşme'nin uygulanmasını izleyecek bir uzmanlar grubunun (GREVIO) oluşturulması öngörülüyor.

Sözleşme'nin uygulanmasının Avrupa Konseyi bünyesindeki bağımsız bir komite tarafından izlenecek ve denetlenecek olması, onaylayan devletlerde Sözleşme hükümlerinin yaşama geçirilmesi için de etkili olacaktır.

SONUÇ

Öncelikle kadınla erkek arasındaki eşitlik bir insan hakları sorunudur. Kadınla erkek arasındaki eşitlik, sosyal adaletin de önemli bir koşuludur. Aynı zamanda, kadınla erkek arasındaki eşitlik kalkınma ve barışın vazgeçilmez temel önkoşulu olarak kabul edilmektedir.

Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının temelini Cumhuriyet devrimleri oluşturmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılını izleyen ilk 10 yılda yapılan reformlar, kadının yurttaşlık hakkını kazanmasının yanında Türk toplumunun yeniden yapılanmasını sağlamıştır. Öğretim Birliği Yasası (Tevhidi Tedrisat Kanunu) ile 1924 yılında eğitim tek sistem altında toplanarak kadınlara erkeklerle eşit eğitim olanağı sağlanmıştır.

Türk Medeni Yasası'nın (Kanunu) 1926 yılında kabulü ile kadının sosyal yaşamı çağa uygun olarak yeniden düzenlenmiş ve kadına temel haklar verilmiştir.

Türk kadınının siyasal haklardan yararlanması dünya ülkelerinin birçoğundan önce olmuştur. Türkiye'de kadınlar, 1930 yılında yerel yönetimlerde seçme ve seçilme hakkına, 1934 yılında da milletvekili seçme ve seçilme hakkına sahip olmuştur. Cumhuriyet döneminde yapılan bu düzenlemelerle kadınların elde ettiği kazanımlar, evrensel ölçütlerle değerlendirildiğinde asla küçümsenemeyecek önemli ve örnek nitelikli dönüşümlerdir.

Bu reformların temelinde ise kadınların kamusal alana girmeleri ve erkeklerle birlikte kalkınma sürecine katılmaları yer almaktadır.

Cumhuriyet döneminde elde edilen kazanımlara rağmen günümüzde kadınların toplumdaki mevcut konumları incelendiğinde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin varlığı göstergelerde belirgin şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'de kadınlar, siyasal haklarına 1934 yılında kavuşmuş olmasına karşın en son 2018 yılında yapılan genel seçimlerde TBMM'deki kadın temsil oranı ancak yüzde 17'de kaldı. Bu oran Türk siyasi hayatında olması gereken düzeyin çok altında bir durumu ifade etmektedir.

İstanbul Sözleşmesi'yle Avrupa Konseyi'nce kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda önemli ve kararlı yeni bir adım atılmıştır. Sözleşme'de kadına yönelik şiddetle mücadele için kapsamlı bir hukuki

çerçeve oluşturmak üzere önleme (prevention), koruma (protection), kovuşturma (prosecution) ve mağdur destek mekanizmaları oluşturma politikaları (policy) geliştirmesi için taraf devletlere önemli yükümlülükler getirmektedir[6].

Böylece, İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddet ve ev/aile içi şiddetin önlenmesi konusunda önceki uluslararası sözleşmelere göre daha kapsamlı ve somut adımları öngörmektedir.

Sözleşme uyarınca, kadınlara yönelik şiddet karşısında alınan önlemler aynı zamanda kadınla erkek arasında gerçek eşitliği sağlayacak önlemler olmalıdır. Türkiye'nin ise İstanbul Sözleşmesi'ni ilk imzalayan -ilk onaylayan ülke olması, kadına yönelik şiddet ve ev/aile içi şiddetin önlenmesine önem verdiğini göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin belli ölçüde çağdaş uluslararası hukuk düzenlemelerine uygun biçimde adımlar attığı söylenebilir.

Doğal olarak İstanbul Sözleşmesi sihirli bir değnek değil. Ama kadına ve ev içi şiddete karşı sürekli mücadele için çok önemli ve etkili bir adımdır.

Kadınlara yönelik ayrımcılık, kadına yönelik şiddetin hoş görülmesini besleyen bir kaynaktır. Bu nedenle kadın ve erkek eşit bireyler olarak tanımlanmalı.

Kadın ve erkeğin eşit olmadığına ilişkin anlayıştan ve bu tür söylemlerden vazgeçilmelidir. Kadın ve erkeğin eşit olmadığına ilişkin söylemler, hem Anayasamıza hem de İstanbul Sözleşmesi'ne aykırıdır.

Kadını erkekle eşit kılma ilkesi, Atatürk Cumhuriyetinin önemli bir devrimidir. Bu ilke, Türk kadını dünyaya ölçüğünde işlevlere ve sosyal kimliklere kavuşturmuştur.

Çağımızda, kadın algısı görece kültürel değerlendirmelere göre değil, nesnel insan hakları bağlamında ele alınıp değerlendirilmektedir. Bu nedenle kadını etkin biçimde şiddetten korumak kültürle sınırlı bir durum değildir. Devlet, kültür algısından bağımsız olarak, başta yaşam ve güvenlik hakkı olmak üzere, kadını her türlü şiddetten her şekilde korumakla ve cinsler arası eşitliği sağlamakla yükümlüdür. İstanbul Sözleşmesi de bunu öngörmektedir.

YENİ BİR KANUN ÇIKMADIKÇA YÜRÜRLÜKTE

Sözleşme, Türkiye açısından, Anayasa'nın 90. maddesinde yer alan "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda, milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır" hükmü gereğince büyük önem taşımaktadır. Sözleşme'nin tümü idare ve yargı açısından bağlayıcıdır. Ayrıca Anayasa'nın 90. maddesi gereğince, Sözleşme ile çatışan yasa maddeleri söz konusu ise bu maddeler yerine Sözleşme'nin uygulanacağı da açıktır. İstanbul Sözleşmesi'nin gereği de bu şekildedir.

İstanbul Sözleşmesinin, Türkiye Cumhuriyeti Bakımından Feshedilmesi Hakkında 3718 Sayılı ve 19 Mart 2021 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararı bulunmaktadır.[7]

İstanbul Sözleşmesi çok taraflı bir uluslararası bir sözleşme olduğu için imzacı devletlerden biri tarafından tek yanlı feshi söz konusu olamaz. Ancak çekilme söz konusu olabilir. Nitekim İstanbul Sözleşmesi'nin 80. maddesinde çekilme öngörülmüştür.

"Fesih" konusu, öğretide ve kamu hukukçuları tarafından Anayasa hukuku ve diğer hukuk kurallarına dayanılarak ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir[8]. Bu incelemeler sonucu ortaya çıkan, İstanbul

Sözleşmesi'nin temel hak ve özgürlüklerle ilgili uluslararası bir sözleşme olması nedeniyle, sözleşmeden çıkılmasının/çekilmesinin (feshedilmesinin) TBMM'den çıkacak bir yasayla (kanunla) olanaklı olduğuna ilişkin belirlemeler ve görüşler yerindedir.

Cumhurbaşkanı kararının iç hukukumuzda uygun olup olmadığı sorununu, Anayasa Hukuku Profesörü Kemal Gözler de şöyle açıklamaktadır: “Türkiye Büyük Millet Meclisinin ‘onaylamayı bir kanunla uygun bulması’ndan sonra Cumhurbaşkanı kararıyla onaylanan bir uluslararası andlaşma, bu andlaşmanın sona erdirilmesi konusunda TBMM yeni bir kanun çıkarmadıkça, sadece Cumhurbaşkanı kararıyla sona erdirilemez”.[9]

Bu nedenle İstanbul Sözleşmesi, bu sözleşmeden çekilmeye ilişkin TBMM'den yeni bir yasa (kanun) çıkarılmadıkça yürürlüktedir.

Kaynakça;

[1] (www.coe.int/conventionviolence / Erişim Tarihi: 22.02.2021)

[2] ÖNCÜ, Gülay Arslan., Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Özel Yaşamın Korunması Hakkı, Beta Yayınları, İstanbul 2011, s. 157

[3] Bkz. bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., ÇINAR, Ali Rıza., “Devletin Aile İçi Şiddeti ve Kadına Karşı Ayrımcılığı Önleme Yükümlülüğü” (AİHM Opuz/Türkiye Kararı), Fasikül CHAMER Aylık Hukuk Dergisi, Seçkin Yayınları, 2009 Özel Sayı, Yıl. 1, Sayı. 1, Aralık 2009, s. 4-15

[4] Bu kanun 28127 sayılı Resmi Gazete'de 29/11/2011'de yayımlanarak yayımı tarihinde yürürlüğe girmiştir.

[5] MOROĞLU, Nazan., “KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN ÖNLENMESİ 6284 sayılı Yasa ve İstanbul Sözleşmesi”, TBB, Yıl 2012 (Mart-Nisan), sy. 99, (s. 357-390), s. 366 (<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-99-1169>, Erişim Tarihi: 18.03.2015)

[6] ÇINAR, Ali Rıza “Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine İlişkin İstanbul Sözleşmesi'nin Ceza Hukuku Alanında Öngördüğü Yükümlülükler” Terazi Aylık Hukuku Dergisi (Terazi Law Journal), Sayı 106, Haziran 2015, s. 55-79

[7] Bkz.19 Mart 2021 tarihli ve 3718 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı. (Türkiye Cumhuriyeti adına 11/5/2011 tarihinde imzalanan ve 10/2/2012 tarihli ve 2012/2816 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanan “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”nin Türkiye Cumhuriyeti bakımından feshedilmesine, 9 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesininin 3'üncü maddesi gereğince karar verilmiştir.) 20 Mart 2021 tarihli, 31429 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

[8] Bkz. ŞEN, Ersan/ŞAHİN, Buğra, İstanbul Sözleşmesi; Çekilmeli mi, Devam mı Etmeli? (<https://www.hukukihaber.net/istanbul-sozlesmesi-cekilmeli-mi-devam-mi-etmeli-makale,8130.html> Erişim Tarihi: 14.5.2021); TÜRK, Hikmet Sami, “Kadına Şiddeti Onaylayan Karar”, Cumhuriyet Gazetesi, 23.3.2021; AYBAY, Rona, “İstanbul Sözleşmesi ve Uluslararası Hukuk”, Cumhuriyet Gazetesi, 24.3.2021

[9]GÖZLER, Kemal, “Cumhurbaşkanının Uluslararası Sözleşmeleri Feshetme Yetkisi Var mı? (<https://www.anayasa.gen.tr/ua-sozlesme-fesih.htm> Erişim Tarihi: 14.5.2021)